

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 14

בס"ד, י"ד במרחשוון תשס"ב

על מנת שירצה אבא

א. פתיחה

הרמב"ן כותב בשלהי פרשנותו לסוגייה: "והלכתא רבוותא איכא למשמע מהך שמעתתא ולפיכך פירשתיה בארוכה". נוסף שאף הערות מתודיות שזורות בתוך המקורות שנלמדו.

ב. המשנה

1. קידושין סג., המשנה השניה "על מנת שירצה אבא".
2. הנהר לעצמך את הסיטואציה המתוארת במשנה ואת זיקתה למציאות הריאלית של קידושין. במהלך הלימוד נפגוש הצעות פירוש שונות למונח "על מנת שירצה". שים לב שהפירושים השונים משרטטים סיטואציה שונה.
3. להרחבה – משנה גיטין פ"ז מ"ו. שים לב למקרה השונה ולדמיון בין המשניות.
4. מהו הביאור הפשוט ביותר למונח "על מנת שירצה"? מהו היפוכו של המונח? מהו היפוכו של "מלמדין אותו שיאמר איני רוצה"? מקבילה יש בדיון הראשונים על פסיק רישא דלא ניהא ליה ולא אכפת ליה.

ג. דיון התלמודים

1. סוגיית הבבלי על משנה זו - קידושין סג. "מאי על מנת שירצה אבא... שלשים יום".
2. עמוד על:
 - הבעייה הקיימת במשנה.
 - פרשנות הבבלי למונחים "מקודשת" ו"אינה מקודשת".
 - הצעות הקריאה השונות למשנה בסוגייה.
3. ירושלמי קידושין פ"ג ה"ו, ס"ד ע"ב, "על מנת שירצה אבא... פרט".
 - שים לב למבנה הסוגייה - לדרך ציטוט המשנה ופרשנותה בחלקים השונים של הסוגייה.
 - השווה את דרך הצגת הבעיה במשנה בשני התלמודים.
 - פרשנות לירושלמי בתוספתא כפשוטה עמ' 945 (הדברים יובנו במלואם רק לאחר העיון בתוספתא ובפרשנותה).
4. "דחקינן ומוקמינן מתני' בתרי טעמא":
 - עיין ב"מ מא. "דאמר רבי יוחנן... מסותא".
 - עפ"י סוגיית הירושלמי, כיצד מסתבר שר' יוחנן פירש את משנתנו?
 - להרחבה – מבוא לנוסח המשנה עמ' 241.

ד. תוספתא

1. עיין בתוספתא קידושין פ"ג הל' ה-ו.
 - שים לב לפער בין הדין בתוספתא ובין הרישא של המשנה.
 - שים לב לשימוש של התוספתא במונח "מקודשת", כך שהוא יוכל להתייחס גם לספק מקודשת.
 - לשימוש דומה, עיין לעיל סוף ה"ב והל' ג-ד.
 - "מת האב" – עיין בנוסח הדפוס המובא על ידי ר"ש ליברמן. עמוד על חשיבות חילופי הנוסח לפרשנות ההלכה ולקביעה האם הסתירה הקיימת במשנה קיימת אף בתוספתא.
 - "מת הבן זה היה מעשה" – עמוד על ההבדל בין ניסוח זה ובין הסיפא של המשנה. האם יש בזה בכדי לסייע להבהיר כיצד נוצרה הבעייה במשנה?
2. האם ניתן לקרוא את המשנה על פי התוספתא, כך שאף היא עוסקת בספקות בקידושין?
 - ראה את פרשנות ר"ש ליברמן לירושלמי בתוספתא כפשוטה עמ' 945.

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 14

בס"ד, י"ד במרחשוון תשס"ב

3. מדוע הבבלי לא פירש כך?
- עיין בבלי ס: "וניחוש שמא יש לו... ספק" (פעמיים).
 - היכן חוששים לספק זה? ראה תוספתא כפשוטה עמ' 942 (אולם השווה לרמב"ם אישות פ"ז ה"ג)
 - מדוע לא פירש הבבלי כך גם פה? עמוד על ההבדל בין ניסוח המשניות.
4. על היחס בין המשנה והתוספתא נמשיך ונעיין בהמשך דרך הראשונים.

ה. ראשונים

1. רמב"ם בפירוש המשנה לקידושין פ"ג מ"ו.
2. רמב"ם הלכות אישות פ"ז ה"א ובהשגת הראב"ד ובהשגת הרמ"ך ובכ"מ. מהי דעת הכ"מ על היחס בין המשנה ובין התוספתא?
3. חידושי הרמב"ן על הסוגייה וחידושי הרשב"א.
 - עמוד על פרשנותם לסוגייה.
 - מהי דעתם על היחס בין המשנה ובין התוספתא?
 - מהן ההלכות אותן הם מסיקים ביחס לפרשנות תנאים?
4. להרחבה – מקורות ומסורות על סדר נשים עמ' תרצה-תרצו.

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 14

בס"ד, י"ד במרחשוון תשס"ב

משנה מסכת קידושין פרק ג משנה ו

על מנת שירצה אבא

רצה האב מקודשת ואם לאו אינה מקודשת
מת האב הרי זו מקודשת
מת הבן מלמדין האב לומר שאינו רוצה:

5

תוספתא מסכת קידושין (ליברמן) פרק ג

הלכה ו

על מנת שירצה אבא אע"פ שלא רצה אביו מקודשת שמא יתרצה שעה אחרת
מת האב הרי זו מקודשת [בדפוס נוסף – שמא נתרצה האב שעה אחת לפני מיתתו]
מת הבן זה היה מעשה ובאו ולמדו את האב שיאמר איני רוצה

10

הלכה ז

כל תניי שיש בו מעשה מתחלתו תנאו בטל כיצד
הריני חולצך על מנת שירצה אבא אע"פ שלא רצה האב [הרי זו מגורשת
הריני בועלך על מנת שירצה אבא אף על פי שלא רצה האב] מקודשת
ר' שמעון בן לעזר אומ' משם ר' מאיר רצה האב מקודשת לא רצה אינה מקודשת שלא היתה בעילה אלא מחמת
קידושין הראשונים

15

כלל אמ' ר' שמעון בן לעזר כל תניי שאיפשר ליעשות בה ובשלוחה והתנה עמה תנאו קיים וכל תנאי שאי
איפשר ליעשות אלא בגופה והתנה עמה תנאו בטל כיצד
הריני מגרשך על מנת שירצה אבא רצה האב מגורשת לא רצה אינה מגורשת
הריני מקדשך על מנת שירצה אבא רצה האב מקודשת לא רצה אינה מקודשת
על מנת שאם מתי לא תהא זקוקה ליבם הרי זו מקודשת ובטל תנאו שהתנה על מה שכת' בתורה וכל המתנה על
מה שכת' בתורה תנאו בטל
על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל

20

תלמוד בבלי מסכת קידושין פרק ג - האומר דף סג עמוד א

מאי על מנת שירצה אבא?

אילימא עד דאמר אבא אין, אימא מציעתא: מת האב - הרי זו מקודשת, והא לא אמר אין!
אלא [דף סג עמוד ב] על מנת שישתוק אבא,
אימא סיפא: מת הבן - מלמדין את האב לומר שאינו רוצה, אמאי? והא שתיק!
אלא אמר לה על מנת שלא ימחה אבא,
רישא בחד טעמא, ומציעתא וסיפא בחד טעמא?

25

א"ר ינאי: אין.

אמר ריש לקיש: ש"מ לרבי ינאי, דחקינן ומוקמינן מתני' בתרי טעמא ואליאב דחד תנא, ולא מוקמינן בתרי
תנאי ובחד טעמא.
רב יוסף בר אמי אמר: לעולם חד טעמא הוא, ומאי על מנת שירצה אבא? ע"מ שלא ימחה אבא מכאן ועד
שלשים יום.

30

35

תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק ג דף סד טור ב/ה"ו

על מנת שירצה אבא

רצה האב מקודשת לא רצה¹ אינה מקודשת סתמו אינו רוצה²
מת האב הרי זו מקודשת סתמו רוצה
מת הבן מלמדין את האב לומר אינו רוצה³ סתמו רוצה⁴
אמר רבי יוחנן לרבי ינאי⁵ ואית מתניתא אמרה כן

40

¹ בשרידי ירושלמי הנוסח הוא "ואם לאו", כפי שהוא במשנה.

² בשרידי ירושלמי הנוסח הוא "רוצא".

³ בשרידי ירושלמי הנוסח הוא "איני רוצא".

⁴ שרידי – "רוצא".

⁵ בשרידי – "יניי", וכן בכל הסוגייה.

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 14

בס"ד, י"ד במרחשוון תשס"ב

אמר ליה ולינאי עליבא⁶ את שאיל מילה בקידושין
חזר רבי ינאי ופתר מתניתא⁷
על מנת שירצה אבא רצה האב מקודשת ואם לאו אינה מקודשת באומר ע"מ דו אמר⁸ והוא לא אמר
מת האב הרי זו מקודשת כמאן דאמר
מת הבן מלמדין את האב שיאמר איני רוצה כמאן דאמר
אמר רבי זעירא לרבי יוסף יכיל ר' ינאי מיפתור מתניתה היך דו בעי
אמר ליה כן אמר רשב"ל לא מיתמנע ר' מיכלל¹⁰ באתר חד ופרט באתר חד
אמר רבי יוסי מתניתא אמרה כן על מנת שיש לי בית כור עפר כלל במקום פלוני פרט

45

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף עג עמוד ב

איתיביה: הריני בועליך על מנת שירצה אבא, אע"פ שלא רצה האב - מקודשת; ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש: רצה האב - מקודשת, לא רצה האב - אינה מקודשת; והא הכא דכי טעות אשה אחת דמי, ופליגי! התם בהא קמיפלגי, מ"ס: על מנת שירצה האב - ע"מ שישתוק האב, והא שתיק ליה; ומ"ס: ע"מ שיאמר אבא הן, והא לא אמר אבא הן.

50

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף מא עמוד א

דאמר רבי יוחנן: מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא מובלנא מאניה בתריה לבי מסותא.

55

⁶ שרידי – "עליבה".

⁷ שרידי – "מתניתה".

⁸ שרידי – "כאומר על מנת דיאמר".

⁹ שרידי – "אמ' ר' זעורה קומי ר' יוסה".

¹⁰ שרידי – "כלל".

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 14

בס"ד, י"ד במרחשוון תשס"ב